

ЗАТВЕРДЖЕНО
рішенням Наглядової ради АТ «МетаБанк»
від 20.03.2026 року (протокол № 01/03/2026)

ЗВІТ
про оцінку ефективності діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та його членів за 2025 рік.

У відповідності до вимог чинного законодавства України, в тому числі Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про акціонерні товариства», Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління банках України, що схвалені рішенням Правління Національного банку України від 03.12.2018 № 814-рш та Положення про Комітет Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» (реєстр. № 843) (далі – Положення про комітет Банку), з метою підвищення рівня корпоративного управління в Банку, оцінки якості діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» (далі – Комітет), вплив прийнятих ним рішень на організацію системи призначень та винагород в АТ «МетаБанк» (далі – Банк), визначення потреби у навчанні та/або підвищенні кваліфікації членів Комітету, визначення потреби в перегляді повноважень Комітету або у зміні його складу, підвищення ефективності роботи Комітету, була проведена оцінка ефективності діяльності Комітету та його членів за період з 01.01.2025 року по 31.12.2025 рік.

Основним завданням оцінки ефективності діяльності Комітету є визначення прийнятності та результативності прийнятих Комітетом рішень, відповідність їх чинному законодавству України та внутрішнім документам Банку, вплив цих рішень на організацію системи призначень та винагород Банку, дотримання повноважень, наданих Комітету Наглядовою радою Банку, наявність кворуму при прийнятті Комітетом рішень, рівень обізнаності, кваліфікації та досвіду роботи окремих його членів, тощо.

Оцінка ефективності діяльності Комітету та його членів здійснюється за наступними напрямками:

- 1) оцінку відповідності складу Комітету задачам та повноваженням цього Комітету, визначеним внутрішніми документами Банку та чинним законодавством України, розміру, особливостям діяльності Банку, профілю ризику Банку та його системної важливості;
- 2) оцінку колективної придатності членів Комітету з урахуванням наданих Комітету повноважень та розміру і особливостям діяльності Банку;
- 3) оцінку професійної придатності членів Комітету з урахуванням наданих Комітету повноважень;
- 4) оцінку ефективності методів і процедур роботи Комітету, включаючи взаємодію з Наглядовою радою Банку, Правлінням та іншими підрозділами Банку, якість взаємодії між членами Комітету під час проведення засідань та обговоренні проєктів рішень, якість прийнятих Комітетом рішень та якість оформлення протоколів засідань Комітету.

Оцінка ефективності діяльності Комітету та його членів за 2025 рік здійснювалася на підставі аналізу звіту про діяльність Комітету, який подавався на розгляд Наглядової ради Банку. У межах оцінки аналізувалися повнота та своєчасність виконання Комітетом покладених на нього функцій, дотримання вимог чинного законодавства України та внутрішніх документів Банку, регулярність і результативність засідань, якість підготовки матеріалів та прийнятих рекомендацій, а також рівень участі членів Комітету у розгляді питань порядку денного. Оцінка проводилася шляхом зіставлення інформації, викладеної у річному звіті Комітету, з вимогами Положення про Комітет Наглядової ради з управління ризиками Банку, рішеннями Наглядової ради та фактичними результатами розгляду рекомендацій Комітету Наглядовою радою Банку.

I. Оцінка складу Комітету.

Комітет створено рішенням Наглядової ради Банку від 31.01.2024 року (протокол № 04/01/2024).

Комітет є постійним комітетом Наглядової ради Банку, створеним для попереднього вивчення і підготовки до розгляду Наглядовою радою Банку питань, пов'язаних з формуванням системи винагороди та призначень в Банку.

У 2025 році Комітет складався з трьох членів Наглядової ради Банку. Кількісний та персональний склад Комітету затверджений рішеннями Наглядової ради Банку від 19.02.2024 року (протокол № 01/02/2024).

Склад Комітету у звітному періоді складався:

- голова Комітету - Бондар Людмила Вікторівна (незалежний директор Наглядової ради Банку);

- члени Комітету – Билів Віталій Миколайович (заступник голови Наглядової ради Банку) та Кондратенко Олексій Борисович (незалежний директор Наглядової ради Банку).

Тобто до складу Комітету у 2025 році входило не менше трьох членів Наглядової ради Банку, більшість з яких є незалежними директорами. Комітет очолює член Наглядової ради Банку, який є незалежним директором.

Отже, склад Комітету у 2025 році відповідав вимогам, що закріплені в Законах України «Про акціонерні товариства» та «Про банки і банківську діяльність», а також Положенні про комітет Банку, а також розміру, особливостям діяльності Банку, характеру й обсягам банківських та інших фінансових операцій, профілю ризику Банку та його системної важливості.

II. Оцінка колективної придатності членів Комітету.

Члени Комітету володіють навичками, досвідом та знаннями, необхідними для виконання Комітетом поставлених задач, а також відповідають вимогам щодо колективної придатності Комітету. Голова та члени Комітету мають необхідні знання для здійснення повноважень щодо організації системи призначень та винагород в Банку.

Так, всі члени Комітету у відповідності до Розподілу повноважень між членами Наглядової ради Банку, який затверджений рішенням Наглядової ради від 17.12.2024 року (протокол № 01/12/2024) є відповідальними за політику винагороди в Банку, двоє з трьох членів Комітету мають управлінський досвід з управління ризиками (Билів В.М. та Бондар Л.В.), один – з фінансів (Бондар Л.В.), один – з роздрібною та корпоративного бізнесу (Билів В.М.), один – ринках капіталу (Бондар Л.В.), один – з безпеки (Кондратенко О.Б.), один – роботи з проблемними активами (Кондратенко О.Б.), один – з інвестиційної діяльності (Билів В.М.), двоє – казначейство (Билів В.М. та Бондар Л.В.), троє – з корпоративного управління (Билів В.М., Бондар Л.В. та Кондратенко О.Б.).

Члени Комітету спільно як група мають знання, навички та досвід, необхідні для здійснення ними своїх повноважень, тобто Комітет, як колективний орган, має достатні знання щодо реалізацій покладених на нього функцій під час прийняття ним рішень. Комітет, як консультативно-дорадчий орган, забезпечує ефективне виконання Наглядовою радою Банку своїх функцій щодо загального керівництва та нагляду за діяльністю Банку. Всі члени Комітету володіють навичками для відстоювання своїх поглядів і впливу на процес колективного прийняття рішень.

III. Оцінка професійної придатності членів Комітету.

Голова та всі члени Комітету мають вищу економічну та/або юридичну освіту.

Так, голова Комітету Бондар Л.В. відповідно до затвердженого розподілу повноважень та відповідальності між головою та членами Наглядової ради є відповідальною за напрямки діяльності Банку: політика винагороди; фінанси; казначейство; ринки капіталу; корпоративне управління; управління ризиками. Бондар Л.В. має вищу освіту на спеціальності фінанси, а також досвід роботи у банківському та фінансовому секторі понад 27 років, за час своєї трудової діяльності перебувала (перебуває) на посаді директора з економіки та фінансів, члена Комітету Наглядової ради з управління ризиками, також перебувала на керівних посадах понад 27 років.

Член Комітету Билів В.М. відповідно до затвердженого розподілу повноважень та відповідальності між головою та членами Наглядової ради є відповідальним за напрямки діяльності Банку: роздрібний та корпоративний бізнес; політика винагороди; казначейство; корпоративне управління. Билів В.М. має вищу освіту за спеціальністю економіка, а також досвід роботи у банківському та фінансовому секторі понад 18 років, за час своєї трудової діяльності перебував на посадах: менеджера збуту, торгового представника, тощо. З 2011 року працює в АТ «МетаБанк» на керівних посадах, а саме помічника голови Правління та заступника голови Наглядової ради Банку.

Член Комітету Кондратенко Олексій Борисович відповідно до затвердженого розподілу повноважень та відповідальності між головою та членами Наглядової ради є відповідальним за напрямки діяльності Банку: внутрішній аудит; робота з проблемними активами; безпека; корпоративне управління та політика винагороди. Кондратенко О.Б. має вищу юридичну освіту (має 28 років досвіду за своєю професійною діяльністю – правознавство), а також досвід роботи у банківському та фінансовому секторі понад 20 років, за час своєї трудової діяльності перебував на посадах: помічника прокурора, прокурора, ведучого юрисконсульта юридичного управління банку, начальника юридичного управління банку, на даний час є самозайнятою особою - адвокатом та головою Комітету Наглядової ради з питань аудиту. За період своєї діяльності перебував на керівних посадах понад 9 років та здійснював свої обов'язки напрямку діяльності Банку у сфері роботи з проблемними активами.

Тобто, голова та всі члени Комітету мають достатній рівень кваліфікації, володіють необхідними навичками та значним досвідом роботи.

Поточний склад Комітету є збалансованим. Наявних та потенційних конфліктів інтересів у голови та членів Комітету не виявлено. Голова та члени Комітету мають та приділяють достатньо часу

для виконання своїх функцій з урахуванням обов'язків за займаними посадами. Голова та члени Комітету також дотримуються обов'язків щодо дбайливого ставлення та лояльності до Банку відповідно до вимог законодавства та Кодексу поведінки (етики) працівників Банку.

IV. Оцінка ефективності методів і процедур роботи Комітету, уключаючи взаємодію з Наглядовою радою Банку, Правлінням та іншими підрозділами Банку, якість взаємодії між членами Комітету під час проведення засідань та обговоренні проєктів рішень, якість прийнятих Комітетом рішень та якість оформлення протоколів засідань Комітету.

Засідання Комітету в 2025 році проводилися в міру необхідності, але не рідше одного разу на квартал. За звітний період Комітетом проведено 18 (вісімнадцять) засідань. Рішення Комітету у звітному періоді приймалися на засіданнях Комітету заочно (шляхом опитування). Рішення Комітету приймалися у повному складі та одностайно.

Голова та члени Комітету в 2025 році приймали участь в засіданнях наступну кількість разів:

Посада	Прізвище, ім'я, по батькові	Кількість засідань, на яких був присутній	Кількість засідань, на яких був відсутній	Голосували «проти»	Голосували «утримався», в т.ч. у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів
Голова Комітету	Бондар Людмила Вікторівна	18	-	-	-
Член Комітету	Билів Віталій Миколайович	18	-	-	-
Член Комітету	Кондратенко Олексій Борисович	18	-	-	-

- У 2025 році членами Комітету розглянуто 58 (п'ятдесят вісім) питань порядку денного, а саме:
- про розгляд пропозицій та проведення перевірки кандидатів на посаду корпоративного секретаря АТ «МетаБанк»;
 - про розгляд Переліку осіб, професійна діяльність яких має значний вплив на загальний профіль ризику АТ «МетаБанк» у новій редакції (2 рази);
 - про погодження Положення про порядок підбору, оцінки та обрання кандидатів в члени Наглядової ради АТ «МетаБанк» (реєстр. № 735) в новій редакції;
 - про погодження Положення про порядок підбору, оцінки та обрання кандидатів в члени Правління АТ «МетаБанк» (реєстр. № 883) в новій редакції;
 - про погодження Положення про порядок підбору, оцінки та призначення кандидатів на посаду головного комплаєнс-менеджера, головного ризик-менеджера, відповідальної особи за інформаційну безпеку, керівника підрозділу внутрішнього аудиту та відповідального працівника за проведення фінансового моніторингу АТ «МетаБанк» (реєстр. № 884) в новій редакції;
 - про розгляд питання щодо встановлення додаткових оплачуваних відпусток;
 - про погодження виплати змінної винагороди членам Правління та впливовим особам АТ «МетаБанк» (12 разів);
 - про розгляд питання щодо призначення Листопад В.І. на посаду корпоративного секретаря АТ «МетаБанк»;
 - про погодження Переліку осіб (кадровий резерв) посадових осіб АТ «МетаБанк» станом на 01.01.2025 рік;
 - про погодження Порядку преміювання керівників Департаменту роздрібногo бізнесу за результатами діяльності мікророзділень/ПКТС в рамках розвитку стратегії адмінпослуг (реєстр.№792) в новій редакції;
 - про погодження Порядку стимулювання працівників Департаменту корпоративного бізнесу та інших працівників за прибуткову діяльність відділень та ОПЕРУ АТ «МетаБанк» (реєстр. №790) в новій редакції;
 - про погодження Порядку встановлення та виплати бізнесової доплати заступнику голови Правління АТ «МетаБанк» за напрямком «корпоративний бізнес» (реєстр.№791) в новій редакції;
 - про розгляд змін до Положення про винагороду членів Наглядової ради АТ «МетаБанк» (реєстр. № 741) шляхом викладення його в новій редакції;
 - про розгляд змін до умов цивільно-правових договорів, що укладаються з членами Наглядової ради АТ «МетаБанк», шляхом викладення їх в новій редакції;
 - про погодження Політики винагороди в АТ «МетаБанк» (реєстр. № 764) в новій редакції (2 рази);

- про погодження Положення про винагороду членів Правління АТ «МетаБанк» (реєстр. № 787) в новій редакції;
- про погодження Положення про винагороду впливових осіб АТ «МетаБанк» (реєстр. № 867) в новій редакції;
- про погодження виплати змінної винагороди члену Правління АТ «МетаБанк»;
- про розгляд питання щодо встановлення нового розміру фіксованої винагороди голові Правління АТ "МетаБанк";
- про погодження Положення про критерії визначення та порядок розрахунку розмірів фіксованої та змінної винагороди в АТ «МетаБанк» (реєстр. № 909);
- про погодження Програми постійного розвитку та підвищення кваліфікації членів Наглядової ради та членів Правління АТ «МетаБанк» (реєстр. №910);
- про погодження Плану проведення навчання та підвищення кваліфікації членів органів управління АТ «МетаБанк» на 2025 рік;
- про розгляд змін до умов цивільно-правових договорів, що укладаються з членами Наглядової ради АТ «МетаБанк», шляхом викладення їх в новій редакції;
- про розгляд Звіту про винагороду членів Наглядової ради АТ «МетаБанк» за 2024 рік;
- про розгляд Звіту про винагороду членів Правління АТ «МетаБанк» за 2024 рік;
- про розгляд Звіту про винагороду впливових осіб АТ «МетаБанк» за 2024 рік;
- про погодження виплати змінної винагороди члену Правління АТ «МетаБанк»;
- про розгляд Звіту за результатами контролю відповідності системи винагороди АТ «МетаБанк» за 2024 рік та здійснення оцінки ефективності системи винагороди в АТ «МетаБанк»;
- про затвердження Індивідуальних планів наступництва кадрового резерву посадових осіб АТ «МетаБанк» на 2025 рік;
- про погодження виплати змінної винагороди члену Правління АТ «МетаБанк»;
- про розгляд питання щодо можливості переобрання голови Наглядової ради АТ «МетаБанк»;
- про погодження виплати змінної винагороди члену Правління АТ «МетаБанк»;
- про розгляд нових розмірів винагород членів Правління та впливових осіб АТ «МетаБанк»;
- про погодження виплати змінної винагороди членам Правління АТ «МетаБанк»;
- про розгляд листа Національного банку України від 11.06.2025 року за № 27-0006/45264 щодо виконання Нужним С.П. функцій Голови Правління АТ «МетаБанк»;
- про розгляд питання щодо звільнення/припинення повноважень члена Правління АТ «МетаБанк»;
- про розгляд питання щодо призначення/обрання члена Правління АТ «МетаБанк»;
- про погодження виплати змінної винагороди членам Правління АТ «МетаБанк»;
- про погодження виплати змінної винагороди членам Правління АТ «МетаБанк»;
- про погодження Положення про порядок підбору, оцінки та обрання кандидатів в члени Наглядової ради АТ «МетаБанк» (реєстр. № 735) в новій редакції;
- про погодження Положення про порядок підбору, оцінки та обрання кандидатів в члени Правління АТ «МетаБанк» (реєстр. № 883) в новій редакції;
- про погодження Положення про порядок підбору, оцінки та призначення кандидатів на посаду головного комплаєнс-менеджера, головного ризик-менеджера, відповідальної особи за інформаційну безпеку, керівника підрозділу внутрішнього аудиту та відповідального працівника за проведення фінансового моніторингу АТ «МетаБанк» (реєстр. № 884) в новій редакції;
- про розгляд питання щодо встановлення повного робочого дня та розміру фіксованої винагороди голові Правління АТ "МетаБанк";
- про перегляд Переліку суттєвих структурних підрозділів АТ «МетаБанк»;
- про погодження Переліку осіб (кадровий резерв) посадових осіб АТ «МетаБанк»;
- про розгляд питання щодо можливості продовження строку дії Колективного договору АТ «МетаБанк»;
- про розгляд питання щодо встановлення нового розміру фіксованої винагороди члену Правління АТ «МетаБанк»;
- про погодження Додаткової угоди до трудового договору з членом Правління АТ «МетаБанк»;
- про погодження виплати змінної винагороди членам Правління АТ «МетаБанк»;
- про погодження Порядок стимулювання працівників Банку за прибуткову діяльність Казначейства АТ «МетаБанк» (реєстр. № 925);
- про погодження виплати змінної винагороди членам Правління АТ «МетаБанк»;
- про погодження виплати змінної винагороди членам Правління АТ «МетаБанк»;
- про погодження Порядку стимулювання працівників Департаменту корпоративного бізнесу та інших працівників за прибуткову діяльність відділень та ОПЕРУ АТ «МетаБанк» (реєстр. № 790);
- про визнання такими, що втратили чинність Порядок встановлення та виплати доплат членам Правління АТ «МетаБанк» (реєстр. №788);

- про розгляд нових розмірів винагород членів Правління та впливових осіб АТ «МетаБанк».

За результатами розгляду даних питань Комітет підготував відповідні рекомендації для подальшого розгляду та затвердження Наглядовою радою Банку.

Під час розгляду Наглядовою радою вказаних вище питань, 100 % рекомендації які були надані Комітетом були розглянуті та затверджені рішеннями Наглядової ради, а матеріали не повертались на доопрацювання Комітету, що свідчить про належну якість підготовки матеріалів та рішень.

Голова та члени Комітету протягом 2025 року приділяли достатньо часу для виконання ними своїх функцій з урахуванням обов'язків кожного члена Комітету. Голова та члени Комітету завчасно отримували матеріали засідань, які містили вичерпну та достатню інформацію, необхідну для прийняття ними зважених рішень. Для проведення засідань виділялася достатня кількість часу для ретельного розгляду та обговорення усіх питань порядку денного. Під час прийняття рішень голова та члени Комітету керувалися чинним законодавством України, Статутом Банку, Положенням про комітет Банку та іншими внутрішніми документами Банку. Протоколи Комітету в повній мірі відображають суть розглянутих питань, основні коментарі членів Комітету та прийняті ними рішення.

Наглядова рада Банку на постійній основі здійснює контроль за діяльністю Комітету та регулярно, не рідше одного разу на рік, розглядає та затверджує звіти про його діяльність.

Узагальнені результати оцінки ефективності роботи Комітету та кожного його члена окремо свідчать про те, що:

- склад Комітету відповідає кількості їх членів відповідно до вимог законодавства та Положення про комітет Банку, а також розміру, особливостям діяльності Банку, профілю ризику Банку та його системної важливості;

- рівень компетентності кожного з членів Комітету є достатнім та забезпечує ефективне виконання ними своїх функцій та завдань, а також поставлених перед Комітетом цілей;

- Комітет ефективно планує свою діяльність. Всі члени Комітету регулярно приймають участь у засіданнях. Засідання плануються заздалегідь, матеріали з питань порядку денного надаються членам Комітету завчасно та в достатньому обсязі для прийняття зважених рішень;

- рівень підготовки до засідань та регулярність участі в засіданнях Комітетів є достатнім для прийняття результативних рішень та забезпечує ефективне виконання Наглядовою радою Банку своїх функцій щодо загального керівництва та нагляду за діяльністю Банку;

- результати оцінки ефективності роботи членів Комітету свідчать про достатній рівень компетентності та ефективну роботу кожного члена Комітету, так і Комітету в цілому.

Напрями вдосконалення діяльності на наступний період.

У 2026 році доцільно зосередити увагу на таких напрямках:

- систематичне підвищення кваліфікації членів Комітету з урахуванням змін регуляторних вимог;
- подальше вдосконалення підходів до оцінки ефективності системи винагород.

**Голова Комітету Наглядової ради
з призначень та винагород АТ «МетаБанк»**

Людмила БОНДАР

Корпоративний секретар

Валерія ЛИСТОПАД

**Протокол
про підсумки заочного голосування Наглядової ради № 01/03/2026**

П'ятниця, 20 березня 2026 рік

**Перелік членів Наглядової ради,
що прийняли участь у голосуванні:**

Голова Наглядової ради
Члени Наглядової ради:

Носик Л.М.
Билів В.М.
Бахметов П.В.
Кондратенко О.Б.
Бондар Л.В.

Наявність кворуму - так.

Додатки:

6. Клопотання голови комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород Бондар Л.В. від 10.03.2026 року;
7. Звіт про оцінку ефективності діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів 2025 рік;

Прийняті рішення:

13. Про затвердження Звіту про оцінку ефективності діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів 2025 рік.

Секретар Наглядової ради Листопад В.І. надіслала засобами електронної пошти членам Наглядової ради клопотання голови комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород Бондар Л.В. від 10.03.2026 року та Звіт про оцінку ефективності діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів 2025 рік (Додатки №№ 6 - 7).

Запропоновано: затвердити Звіт про оцінку ефективності діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів за 2025 рік, визнати роботу Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород загалом та кожного її члена в 2025 році задовільною та ефективною, визнати колективну придатність Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород такою, що відповідає розміру і особливостям діяльності Банку, а також наданих Комітету повноважень, План заходів щодо вдосконалення діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород за результатами звіту не розробляти та не затверджувати, доручити корпоративному секретарю Листопад В.І. в строк до 24.03.2026 року повідомити акціонерів Банку про результати оцінки ефективності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів за 2025 рік, шляхом розміщення Звіту про оцінку ефективності діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів за 2025 рік та копію витягу з протоколу засідання Наглядової ради на вебсайті Банку (Додаток № 6).

Рішення:

13.1. Затвердити Звіт про оцінку ефективності діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів за 2025 рік (Додаток № 7);

13.2. Визнати роботу Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород загалом та кожного її члена в 2025 році задовільною та ефективною;

13.3. Визнати колективну придатність Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород такою, що відповідає розміру і особливостям діяльності Банку, а також наданих Комітету повноважень;

13.4. План заходів щодо вдосконалення діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород за результатами звіту не розробляти та не затверджувати;

13.5. Доручити корпоративному секретарю Листопад В.І. в строк до 24.03.2026 року повідомити акціонерів Банку про результати оцінки ефективності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів за 2025 рік, шляхом розміщення Звіту про оцінку ефективності діяльності Комітету Наглядової ради з питань призначень та винагород АТ «МетаБанк» та її членів за 2025 рік та копію витягу з протоколу засідання Наглядової ради на вебсайті Банку.

ВИТЯГ

Окрема думка члена Наглядової ради, яка відрізняється від думки більшості - немає

Голосували:

«ЗА» - п'ять членів Наглядової ради (Носик Л.М., Білів В.М., Бахметов П.В., Кондратенко О.Б. Бондар Л.В.)

«Проти» - немає

«Утрималось» - немає

Відмовились від голосування внаслідок наявного або потенційного конфлікту інтересів – немає

Протокол підписаний

Головою Наглядової ради АТ «МетаБанк»

Ларисою НОСИК

Витяг відповідає оригіналу

Корпоративний секретар

Валерія ЛИСТОПАД